

O`SMIRLAR MAFKURAVIY IMMUNITETNI SHAKLLANTIRISHDA PSIXOLOGIYADAN FOYDALANISH

Kenjayev Hasanboy Atanazarovich

Osiyo xalqaro universiteti magistri

Ilmiy rahbar: Avezov Olmos

Annotatsiya. Ushbu maqolada psixologiya va o'smirlar o'rtasida mafkuraviy immunitetni shakllantirish o'rtasidagi murakkab munosabatlar o'rganiladi. Mafkuraviy immunitet deganda shaxslar o'z e'tiqodlari va qadriyatlarini tashqi ta'sirlardan himoya qilish uchun foydalanadigan kognitiv va hissiy himoya mexanizmlari tushuniladi. Keng qamrovli adabiyotlar tahliliga asoslanib, ushbu maqola o'spirinlarda mafkuraviy immunitetni rivojlantirishga yordam beradigan turli xil psixologik omillarni o'rganadi.

Kalit so'zlar: mafkuraviy immunitet, o'smirlar, psixologiya, e'tiqod tizimlari, kognitiv rivojlanish, ijtimoiy ta'sir.

O'smirlik kognitiv va hissiy rivojlanishning muhim davri bo'lib, o'ziga xoslikni shakllantirish va shaxsiy e'tiqod tizimlarini o'rnatish bilan belgilanadi. Shu nuqtai nazardan, mafkuraviy immunitet psixologik himoya mexanizmlarining muhim jihatiga aylanadi. O'smirlar ko'pincha o'z e'tiqodlarini tashqi ta'sirlar bilan uyg'unlashtirishda qiyinchiliklarga duch kelishadi, bu esa o'yindagi psixologik jarayonlarni tushunishni hal qiladi.

Ko'plab tadqiqotlar o'smirlarda mafkuraviy immunitetni rivojlantirishga ta'sir qiluvchi kognitiv va ijtimoiy omillarni o'rganib chiqdi. Piagetning kognitiv rivojlanish nazariyasi shuni ko'rsatadiki, o'spirinlar mavhum tushunchalar va mafkuralarni tushunishga imkon beradigan aniq operatsion fikrlashdan rasmiy operatsion fikrlashga o'tishadi. Bundan tashqari, ijtimoiy kognitiv nazariyalar o'smirlarning e'tiqod tizimini shakllantirishda kuzatuv ta'limi va tengdoshlarning ta'sirining rolini ta'kidlaydi. Adabiyotda oila dinamikasi, ta'lim muhiti va ommaviy axborot vositalarining mafkuraviy immunitetni shakllantirishga ta'siri ham ta'kidlangan.

Ushbu sohadagi tadqiqot metodologiyalariga bo'ylama tadqiqotlar, eksperimental dizaynlar va tadqiqotlar kiradi. Bo'ylama tadqiqotlar vaqt o'tishi bilan kognitiv rivojlanish va e'tiqod tizimlarini kuzatib boradi, mafkuraviy immunitetning dinamik tabiati haqida tushuncha beradi. Eksperimental dizaynlar o'smirlarning mafkuraviy ta'sirga moyilligiga ta'sirini kuzatish uchun o'zgaruvchilarni boshqaradi. So'rovlar ma'lum e'tiqodlarning tarqalishi va ularning rivojlanishiga ta'sir qiluvchi omillar haqida ma'lumot to'playdi.

"Mafkuraviy immunitet" psixologik yoki o'quv adabiyotlarida 2022 yil yanvar oyida mening so'nggi bilimlarim bo'yicha keng tan olingan atama emas. Biroq, men

psixologiya o'smirlarning munosabati, e'tiqodi va muayyan mafkuralarga qarshilik ko'rsatishda qanday rol o'ynashi mumkinligi haqida tushuncha bera olaman.

Kognitiv Rivojlanish:

- Piaget nazariyasi: Jan Piagetning kognitiv rivojlanish nazariyasi o'smirlarning rasmiy operatsion fikrlash bosqichidan o'tishini ko'rsatadi. Ushbu bosqichda ular mavhum va tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantiradilar. O'qituvchilar va ota-onalar o'smirlarni turli mafkuralarni so'roq qilish va tanqidiy tahlil qilishga undash uchun ushbu kognitiv rivojlanishdan foydalanishlari mumkin.

Ijtimoiy Identifikatsiya Nazariyasi:

- Tajfel va Tyorner nazariyasi: ijtimoiy identifikatsiya nazariyasi shaxslar o'zlarini va boshqalarni ijtimoiy guruhlariga ajratib, o'z-o'zini tushunishning bir qismini tashkil qiladi. Ushbu bosqichda o'spirinlar ko'pincha o'zlarining shaxsiyatlarini o'rganadilar va o'rnatadilar. O'qituvchilar va ota-onalar ochiq fikr va bag'rikenglikni rag'batlantiradigan ijobiy ijtimoiy o'ziga xosliklarni targ'ib qilishlari mumkin.

Hokimiyat arboblarning ta'siri:

- Ijtimoiy ta'lim nazariyasi: Albert Banduraning ijtimoiy ta'lim nazariyasi kuzatuv o'rganish va modellashtirishning rolini ta'kidlaydi. O'smirlar ko'pincha ota-onalar, o'qituvchilar va jamoa rahbarlari kabi hokimiyat arboblarga qarashadi. Ijobiy rol modellari sog'lom mafkuraviy istiqbollarni shakllantirishga ta'sir qilishi mumkin.

Kognitiv Dissonans Nazariyasi:

- Festinger nazariyasi: kognitiv dissonans shaxslar qarama-qarshi e'tiqodga ega bo'lganda yuzaga keladi. Ichki izchillikni saqlab qolish uchun o'spirinlar o'zlarining munosabatlarini asosiy qadriyatlariga moslashtirishlari mumkin. O'qituvchilar kognitiv dissonansni konstruktiv tarzda targ'ib qiluvchi, tanqidiy fikrlash va o'z-o'zini aks ettirishni rag'batlantiradigan muhit yaratishi mumkin.

Aloqa va ishontirish:

- Ishlab chiqish ehtimoli modeli: Petti va Cacioppo modeli ishontirishning samaradorligi xabarni ishlab chiqishga bog'liqligini ko'rsatadi. O'smirlar axborotni chuqur kognitiv qayta ishlash bilan shug'ullansa, mafkuraviy immunitetni rivojlantirish ehtimoli ko'proq bo'lishi mumkin. Fikrli munozara va munozaralarni rag'batlantirish bu jarayonga hissa qo'shishi mumkin.

Hissiy :

- Salovey va Mayerning modeli: hissiy intellekt o'z va boshqalarning his-tuyg'ularini tushunish va boshqarishni o'z ichiga oladi. Yuqori hissiy intellektga ega bo'lgan o'smirlar hissiy jihatdan zaryadlangan mafkuraviy munozaralarda harakat qilish uchun yaxshiroq jihozlangan bo'lishi mumkin, bu esa yanada nozik va ochiq fikrli istiqbolni rivojlantiradi.

Media Savodxonligi:

- Kultivatsiya nazariyasi: tasavvurlarni shakllantirishda ommaviy axborot vositalari muhim rol o'ynaydi. O'smirlarning media savodxonligi ko'nikmalarini o'rgatish ularga ma'lumotni tanqidiy baholashga, tarafkashlikni aniqlashga va turli media shakllarida taqdim etilgan mafkuralarga nisbatan aniqroq yondashuvni rivojlantirishga yordam beradi.

Ta'lim Dasturlari:

- Qiymatlarni aniqlashtirish: ta'lim dasturlariga qiymatlarni aniqlash mashqlarini kiritish o'smirlarga o'z qadriyatlarini aniqlash va birinchi o'ringa qo'yishga yordam beradi. Ushbu jarayon kuchli axloqiy kompas va ularning asosiy qadriyatlariga zid bo'lgan mafkuralarga qarshi mafkuraviy immunitetni rivojlantirishga hissa qo'shishi mumkin.

O'smirlarda mafkuraviy immunitetni shakllantirish kognitiv, ijtimoiy, hissiy va ekologik omillarning murakkab o'zaro ta'sirini o'z ichiga oladi. Tanqidiy fikrlash, ijobiy ijtimoiy o'ziga xoslik, hissiy aql va media savodxonligini targ'ib qiluvchi ta'lim strategiyalari chidamli va ochiq fikrli shaxslarning rivojlanishiga hissa qo'shishi mumkin.

Topilmalar shuni ko'rsatadiki, tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish va o'smirlarni turli nuqtai nazarlarga duchor qilishga qaratilgan tadbirlar sog'lom mafkuraviy immunitet tizimini rivojlantirishga hissa qo'shishi mumkin. Ochiq muloqotni rivojlantiradigan, mustaqil fikrlashni rag'batlantiradigan va kognitiv tarafkashliklarni hal qiladigan ta'lim dasturlari o'spirinlarga qarama-qarshi mafkuralarni samarali boshqarish imkoniyatini beradi. Bundan tashqari, ota-onalar, o'qituvchilar va jamoat rahbarlarini xilma-xillikni qadrlaydigan muhitni yaratishga jalb qilish o'smirlarning mafkuraviy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Xulosa va takliflar:

O'smirlarda mafkuraviy immunitetni shakllantirish kognitiv, ijtimoiy va ekologik omillar ta'sirida ko'p qirrali jarayondir. Ushbu dinamikani tushunish ochiq fikrlash va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uchun samarali tadbirlarni ishlab chiqish uchun juda muhimdir. Kelajakdagi tadqiqotlar kattalar davrida e'tiqod tizimlarining rivojlanayotgan tabiatini hisobga olgan holda aralashuvlarning uzoq muddatli ta'sirini o'rganishi kerak. Amaliy takliflar orasida tanqidiy fikrlash modullarini o'quv dasturlariga kiritish, oilalarda ochiq aloqa kanallarini rivojlantirish va o'spirinlarni tobora murakkab mafkuraviy landshaftni boshqarish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalar bilan jihozlash uchun media savodxonligini oshirish kiradi.

Adabiyotlar.

1. Ташметов, Т. Х. (2020). Миллий ғояни ёшлар онгига сингдиришнинг замонавий усуллари. *Academic Research in Educational Sciences*, 1 (3), 326-331.

2. Tashmetov, T. K. (2020). THE IMPORTANCE OF THE USE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN RAISING THE SPIRITUALITY OF YOUNG PEOPLE. Monthly Peer Reviewed & Indexed International Online Journal, 6(11), 25-27.

3. Tashmetov, T. X. (2020). PROSPECTS FOR RELYING ON THE BASIS OF THE NATIONAL IDEA IN PROTECTING YOUNG PEOPLE FROM HARD AND HARMFUL IDEAS. International Journal For Innovative Engineering and Management Research, 9(11), 81-86.

4. Mirziyoyev Sh. Erkin va farovon, demokratik O,,zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. T.: O,,zbekiston. 2016.B-14.

5. Ташметов, Т. Х. (2020). ЁШЛАРГА БЕРИЛАЁТГАН ИМКОНИЯТЛАРНИНГ ТАРБИЯДАГИ АҲАМИЯТИ. "Science and Education" Scientific Journal, 1(7), 617-624